

a könyv belsőleg kifejez, azzal a szín valamiképp lényeges: jelképi és hangulati összefüggésben álljon. Különösen költői műveknél lehet a külső érzéki és a belső, érzelmi színezet összefüggését megteremteni. Ámde nemcsak itt, hanem bármilyen más érzelmenélküli szellemi tartalmú műnél is ki lehet fejezni színekben a szellemi tartalom valamely minőségét: így pl. zártságát, megkülönböztettségét vagy könnyedségét.

A könyv köntösének színe jelentős szerepet játszik bizonyos számú könyvek rendezett egészében: a könyvtárban is. Mint ahogy nem közömbös, milyen nagyságú és vastagságú könyveket helyezünk el egymás mellett a polcsorokon: úgy tekintetbe kell vennünk bizonyos mértékig a színeket is. Az ellentétes színek és díszítések összehangolására törekedve, mind komoly és ünnepélyes, mind nyájas és vidám könyvtár-enteriőrök alakíthatók ki.

VARGA SÁNDOR FRIGYES.

A röpirat. SZILY KÁLMÁN „*A magyar nyelvújítás szótára*“ -ban (Bp. 1902) említi, hogy KUNOSS ENDRE 1835-ben kiadott *Gyalulati, vagyis megmagyarosított jegyzéke azon idegen szavaknak, melyek... a' magyar beszédben... használtatnak* című magyarító szótárában „a flugschiftra még nem ismert magyar szót, noha (Jelenkor, 1832 : 424) megvan már a röpkeirat“ HELMECZYTŐL. SZILY ugyanitt azt írja, hogy SÁNDOR ISTVÁN *Toldalék a Magyar-Deák Szókönyvhez* (1803) a broschurt „vakarékkönyv“-nek fordítja. A röpirat szót SZILY 1838-ban szótározza a *Magyar- és Német zsebszótár, közre bocsátá a Magyar Tudós Társaság*“ c. mű nyomán. (SZILY i. m. 279. l.) KUNOSS állítását már a Sándor István-féle adat is erősen kétségessé teszi, különösen, ha meggondoljuk, hogy a XVIII. század második felében milyen töméntelen sok röpiratot hoztak be egyrészt külföldről, másrészt, hogy nálunk is mennyire elterjedt „műfaj“ volt! Panaszkodik és botránkozik is ekként a kor lelkiismerete, ALEXOVITS VAZUL pálos atya — írván —: „Elborította, szerelmes atyámfia, Édes Hazánkat egy egész tengere a kereszténytelen *Brozsuráknak*“ (!) ... (*A könyvek' szabados olvasásáról*... Pest, 1792. 7—8. l.)

Így aztán nem is csoda, ha XVIII. századi nyelvünkben a pamfletnek több magyarításával találkozunk. Ilyen többek között a Batsányi-féle meghatározás: a „*serkentő levél*“. Az ú. n. kassai *Magyar Museumban* BESSENYEI propagatív munkáiról ír így: „Hasonló szándékkal és igyekezettel írta Bessenyei a' Magyar Nézőt, és a' Magyarság *serkentő Levelet* is; melly két kis darabjával mind szép elméjének, mind fő-képpen Magyar Nemzete' és Nyelve' hasznán fáradhatatlanul szorgalmatoskodó nemes szívének, minden igaz Hazafiak előtt örök betsületet szerzett“. (115. l.) — A röpirat ősei közül érde-

mes még idéznünk BENYÁK BERNÁTTÓL a „röplevéllké“-t. (V. ö. TAKÁTS SÁNDOR: *Egy elfeledett nyelvújító*. Nyr. 1901. 421. l.) TAKÁTS szerint „1774-től fogva megjelent műveiben“ él e szóval. — A XIX. század elején VERSEGHY FERENC az ő eredetieskedő nyelvérzéke szerint egyszer „repdeső könyv“-nek, máskor „röpülő írás“-nak nevezi a röpíratot. „Tele voltak a' repdeső könyvecskék ama valóban sükertelen rágalmozásokkal, hogy e' szerzetesek (t. i. a jezsuiták) nem egyebek, a' babonáknak, az előítéleteknek, a' tisztátalan Religiónak, a' henyé életnek, az erkölcstelenségnek fészkeinél“, holott folytatja „csak angyalok voltak még is azokhoz képest, akik ökök röpülő írásaikban legyalázták...“ stb. (V. ö. HORVÁTH KONSTANTIN: *Az „Egyházi Értekezések és Tudósítások“ története... Verseghy Ferenc és Horváth János levelezése 1819—1822*. Veszprém, 1937.* 318. l.)

CLAUSER MIHÁLY.

A sortöltő jel. XVIII. századbeli nyomtatványokban figyeltem meg, de — minthogy a betűkészletek, vagy matricák hosszú életűek voltak —, bizonyára megvolt a sortöltő jel XVII. századbeli magyar nyomtatványokban is. Olyankor alkalmazta a nyomdász, amikor a sor utolsó szava nem ért ki a sor széléig, az új szó első szótagja pedig már nem fért bele a sorba. A nyomdász ezzel a szedés tűkre szélének a hézagait akarta eltüntetni. Ilyen sortöltő jelet találunk a kassai nyomda következő nyomtatványában: *Nagy Emlékezetű PETRARCHA FERENCNEK A' jó, és gonosz Szerencsének Orvoslásáról írott két könyvecskéje... Ny. Akadémiai Betűkkel, 1720.*, továbbá a következő nagyszombati nyomtatványokban: GÁNÓTZI-HORVÁTH: *Emberi okosság*, 1764, PÁZMÁNY: *Prédikációk* 1768.

A sortöltő jel egyenes vonal, amely a végén felkunkorodik és önmagára visszahajlik.

Szedés alkalmával gyakran megtörtént, hogy a sor végére kerülő szó csak egy betűvel volt több, vagy kevesebb, mint amennyi egy sorba belefért. Ha kevesebb volt, ezen könnyű volt segíteni a sor „átlövésével“, ritkításával. Ha több volt, némely nyomda a nazalizáció jelének a betű felett való alkalmazásával segített magán: *ně, semít, munkálód-nűk* (VITRINGA—M. V. B. F.: *Lelki élet* Frankfurt, 1712), — *Lisbonábā, javábā* (VETSEI: *M. Geogr.* Nagykároly, 1757), *mōdhattya, vagyō nē* (... PETRARCHA FERENCNEK... *könyvecskéje*, Kassa, 1720).

TRÓCSÁNYI ZOLTÁN.

Hogyan csaltak régen a könyvtárosok? GEORG PAUL HÖNN, D. F. S. G. Rath- und Amtmann in Coburg, a XVIII. században lexikont állított össze; ritka és a maga nemében kivételes tárgykorú